

Alan Slater • Gavin Bremner

3^η Έκδοση

ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΣΤΗΝ **ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ**

Επιστημονική Επιμέλεια
Βασιλική Τσούρτου
Επικ. Καθηγήτρια Αναπτυξιακής Ψυχολογίας,
Τμ. Φιλοσοφικών & Κοινωνικών Σπουδών,
Πανεπιστήμιο Κρήτης

Μετάφραση
Ευδοξία Ρέντα

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΖΙΟΛΑ

Περιεχόμενα

Μέρος Ι • Εισαγωγή

ΠΡΟΛΟΓΟΣ 3ης Έκδοσης.....	XIX
1. Το αντικείμενο και οι μέθοδοι της αναπτυξιακής ψυχολογίας.....	2
ΒΑΣΙΚΟΙ ΟΡΟΙ	2
ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	3
ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ	3
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	3
ΜΕΛΕΤΗ ΑΛΛΑΓΩΝ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΗΝ ΗΛΙΚΙΑ.....	4
ΕΝΝΟΙΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ.....	4
Λαϊκές θεωρίες για την ανάπτυξη: τιμωρία ή επιβράβευση;	4
Το ξύλο βγήκε απ' τον παράδεισο	4
ΟΛΑ ΜΕΛΙ ΓΑΛΑ: ΤΟ ΜΗΛΟ ΚΑΤΩ ΑΠ' ΤΗ ΜΗΛΙΑ ΘΑ ΠΕΣΕΙ.....	5
Ορισμός της ανάπτυξης σύμφωνα με κοσμοθεωρίες.....	5
Οργανισμικό μοντέλο	6
Μηχανιστικό μοντέλο.....	6
ΤΡΟΠΟΙ ΜΕΛΕΤΗΣ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	7
Μελέτες αλλαγών που σχετίζονται με την ηλικία.....	7
Σχεδιασμός συγχρονικής μελέτης	7
Σχεδιασμός διαχρονικής μελέτης.....	7
Μικρογενετική μέθοδος	8
Διαφορά αποτελεσμάτων μεταξύ διαχρονικής και συγχρονικής μελέτης	8
Ερευνητικοί σχεδιασμοί επάλληλων συγκυριακών ομάδων.....	10
Ερευνητικές μέθοδοι.....	11
Μελέτες μέσω παρατήρησης	11
Πειραματικές μέθοδοι	14
Ψυχολογικές δοκιμασίες.....	16
Μελέτες συσχέτισης	18
Μέθοδοι απεικόνισης	20
Επιλογή της κατάλληλης μεθόδου μελέτης	21
ΠΕΡΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΟΙΝΗ ΛΟΓΙΚΗ: Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΩΝ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ.....	22
ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ: ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΚΑΙ ΑΛΛΑΓΗ.....	24
Συνεχής λειτουργία (α) – αυξανόμενη ικανότητα	25
Συνεχής λειτουργία (α) – μειούμενη ικανότητα	25
Ασυνεχής (κλιμακωτή) λειτουργία	26
Λειτουργίες καμπύλης σχήματος U	26
Σύγκριση αναπτυξιακών λειτουργιών.....	27
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	28
ΣΗΜΕΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗΣ.....	29
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΑΝΑΓΝΩΣΗ.....	29
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	29
2. Θεωρίες και ζητήματα στην ανάπτυξη του παιδιού.....	31
ΒΑΣΙΚΟΙ ΟΡΟΙ	31
ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	32
ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ	32
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	33

ΚΙΝΗΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	33
Θεωρία ωρίμανσης.....	34
Θεωρία των δυναμικών συστημάτων	35
Βρεφικό λάκτισμα	36
Η δυνατότητα του βρέφους να απλώσει το χέρι για να φτάσει ένα αντικείμενο.....	37
Βρεφικό βάδισμα	37
Επισκόπηση	37
ΓΝΩΣΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	38
Η θεωρία της ανάπτυξης του Piaget	38
Η αναπτυξιακή ψυχολογία πριν από τον Piaget.....	38
Θεμελιώδεις πτυχές της ανθρώπινης ανάπτυξης κατά Piaget	38
Προσαρμογή: αφομοίωση και συμμόρφωση.....	38
Τα τέσσερα στάδια της γνωσιακής ανάπτυξης.....	39
Αισθησιοκινητικό στάδιο (από τη γέννηση έως 2 ετών).....	39
Προλειτουργικό στάδιο (από 2 έως 7 ετών).....	39
Στάδιο συγκεκριμένων λειτουργιών (από 7 έως 11 ετών)	40
Στάδιο τυπικών λειτουργιών (από περίπου 11 ετών).....	40
Επισκόπηση.....	40
ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ	41
Γνωσιακή ανάπτυξη στη βρεφική ηλικία	41
Γνωσιακή ανάπτυξη στη παιδική ηλικία.....	42
Η θεωρία της Σύνδεσης και η ανάπτυξη του εγκεφάλου	42
Περίληψη.....	43
Σύγκριση των προσεγγίσεων επεξεργασίας πληροφοριών με την προσέγγιση του Piaget.....	43
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΓΝΩΣΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	44
Vygotsky	44
Συμπεριφορισμός και θεωρία της κοινωνικής μάθησης	45
Πρώτος συμπεριφορισμός.....	45
Ο συμπεριφορισμός του B.F. Skinner.....	45
Θεωρία της κοινωνικής μάθησης	46
ΗΘΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΕΞΕΛΙΞΗ	47
Εξέλιξη.....	47
Η ηθολογική προσέγγιση	47
ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	48
Θεωρία της προσκόλλησης - John Bowlby και Mary Ainsworth	48
ΨΥΧΑΝΑΛΥΤΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ	50
Sigmund Freud - Ο πατέρας της ψυχανάλυσης	50
Τα πέντε ψυχοσεξουαλικά στάδια	50
Στοματικό στάδιο (από τη γέννηση έως ενός έτους περίπου).....	50
Πρωκτικό στάδιο (περίπου 1-3 ετών).....	50
Φαλλικό στάδιο (3-6 ετών)	50
Λανθάνον και γενετήσιο στάδιο (6 ετών έως την εφηβεία)	51
Προβλήματα στη φροϋδική θεωρία.....	51
Ψυχανάλυση, τότε και τώρα: επισκόπηση.....	51
Σύγχρονοι ψυχαναλυτές: Anna Freud και Erik Erikson.....	52
ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ - ABRAHAM MASLOW	52
Η ιεραρχία αναγκών - Abraham Maslow	52
ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ - ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ ΓΙΑ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ	53
Ανάπτυξη του φύλου.....	54
Μια γνωστική προσέγγιση.....	54
Μια προσέγγιση κοινωνικής μάθησης.....	54
Μια ψυχαναλυτική προσέγγιση.....	54
Βιολογικά προσδιοριστικά στοιχεία	54
Επισκόπηση.....	55
ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ	55
Το ζήτημα φύσης-ανατροφής.....	55
Σταθερότητα έναντι αλλαγής.....	55
Συνέχεια έναντι ασυνέχειας	56
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	56

ΣΗΜΕΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗΣ.....	56
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΑΝΑΓΝΩΣΗ.....	57
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	57

3. Η διαμάχη φύσης-ανατροφής..... 59

ΒΑΣΙΚΟΙ ΟΡΟΙ.....	59
ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.....	60
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	60
ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ.....	60
Φωλεόφυγα και φωλεόφιλα είδη.....	61
Νατιβισμός (εμφυτοκρατία) και εμπειρισμός.....	62
ΓΝΩΣΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	62
Η αρχή όλων: Η πρώτη δοκιμασία αξιολόγησης της νοημοσύνης.....	62
Νοητική ηλικία και νοητικό πηλίκο.....	63
Δοκιμασίες αξιολόγησης της νοημοσύνης.....	63
Τι είναι η νοημοσύνη — μία ή περισσότερες ικανότητες;.....	64
Στοιχεία στις δοκιμασίες αξιολόγησης της νοημοσύνης.....	64
Λεκτικές υποκλίμακες.....	64
Υποκλίμακες επίδοσης.....	65
Αντιπαραθέσεις και ζητήματα αναφορικά με τη νοημοσύνη.....	65
ΚΛΗΡΟΝΟΜΗΣΙΜΟΤΗΤΑ.....	65
Εκτιμήσεις κληρονομησιμότητας.....	65
Τα επιχειρήματα του Jensen.....	66
Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΓΕΝΕΤΙΚΩΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ ΣΤΗ ΓΝΩΣΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	66
Οικογενειακή ομοιότητα.....	66
Ελλείπουσα κληρονομησιμότητα.....	67
Αλληλεπίδραση γονιδίων/περιβάλλοντος (G×E).....	68
Θηλασμός και νοητικό πηλίκο.....	68
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΣΤΗ ΓΝΩΣΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	69
Μελέτες υιοθεσίας.....	69
Η Μελέτη του Skeels.....	69
Υιοθεσίες από τη Ρουμανία.....	70
Άλλες μελέτες υιοθεσίας.....	72
Η επίδραση του Flynn.....	73
ΑΝΤΙΣΤΑΘΜΙΣΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ.....	74
Ενδεια και υποσιτισμός.....	74
Προγράμματα Head Start και Sure Start.....	74
Το πρόγραμμα Head Start.....	75
Το Πρόγραμμα Sure Start.....	75
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	76
ΣΗΜΕΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗΣ.....	76
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΑΝΑΓΝΩΣΗ.....	77
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	77

Μέρος II • Βρεφική Ηλικία

4. Προγεννητική ανάπτυξη..... 80

ΒΑΣΙΚΟΙ ΟΡΟΙ.....	80
ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.....	81
ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ.....	81
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	82
Ο ΕΓΚΕΦΑΛΟΣ, Ο ΝΩΤΙΑΙΟΣ ΜΥΕΛΟΣ ΚΑΙ Η ΑΝΑΔΥΞΗ ΤΟΥ ΝΟΥ.....	83
Διεργασίες και αλληλουχία της ανάπτυξης του εγκεφάλου.....	83
Η ανάπτυξη του εγκεφαλικού φλοιού.....	84
Συμπεριφορική οργάνωση.....	86

ΑΙΣΘΗΣΕΙΣ.....	87
Αφή.....	87
Χημειοαισθητηριακό σύστημα.....	87
Το αιθουσαίο σύστημα.....	89
Το οπτικό σύστημα.....	89
Ανάπτυξη των ματιών.....	90
Ανάπτυξη της οπτικής οδού.....	90
Ανάπτυξη του οπτικού φλοιού.....	91
Το ακουστικό σύστημα.....	92
Ανταπόκριση σε ήχους.....	93
ΠΡΟΓΕΝΝΗΤΙΚΗ ΚΑΙ ΔΙΑΓΕΝΝΗΤΙΚΗ ΑΚΟΥΣΤΙΚΗ ΜΑΘΗΣΗ.....	93
Μάθηση της μητρικής φωνής και γλώσσας.....	94
Σύνοψη.....	95
ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΜΒΡΥΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	95
Επιπτώσεις από την έκθεση σε ψυχότροπες ουσίες.....	96
Διατροφή και εμβρυϊκή ανάπτυξη.....	97
Επιπτώσεις του μητρικού άγχους.....	98
Η ΠΡΟΓΕΝΝΗΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΓΕΝΝΗΤΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΩΝ: Η ΓΕΦΥΡΑ ΠΡΟΣ ΤΗ ΒΡΕΦΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ.....	98
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	99
ΣΗΜΕΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗΣ.....	99
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΑΝΑΓΝΩΣΗ.....	100
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	100

5. Αντίληψη, γνώση και δράση στη βρεφική ηλικία..... 103

ΒΑΣΙΚΟΙ ΟΡΟΙ.....	103
ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.....	104
ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ.....	104
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	105
ΟΠΤΙΚΗ ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΑΠΟ ΤΗ ΓΕΝΝΗΣΗ ΕΩΣ ΤΟΥΣ 6 ΜΗΝΕΣ.....	105
Πρώτοι περιορισμοί στην όραση: αποτελούν όντως πρόβλημα;.....	105
Πώς μπορούμε να διερευνήσουμε την αντίληψη των βρεφών;.....	106
Η μέθοδος της οπτικής προτίμησης.....	106
Τεχνικές εξοικείωσης.....	106
Η αντίληψη των βρεφών για τα σχήματα.....	107
Τα συστατικά του σχήματος.....	108
Τα νεογέννητα αντιλαμβάνονται έναν τριδιάστατο κόσμο.....	108
Αντιληπτική ανάπτυξη κατά τους πρώτους 6 μήνες.....	109
Η αντίληψη της ενότητας αντικειμένου.....	109
Η αντίληψη της τροχιάς των αντικειμένων.....	110
Η αντίληψη των υποκειμενικών περιγραμμάτων.....	111
Περίληψη.....	111
Η ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΤΩΝ ΒΡΕΦΩΝ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥΣ.....	111
Αντίληψη του προσώπου.....	111
Διακρίνοντας τα πρόσωπα μεταξύ τους.....	113
Προτίμηση σε ελκυστικά πρόσωπα.....	113
Αντιληπτικοί περιορισμοί και εξειδίκευση στην επεξεργασία προσώπου.....	114
Μίμηση.....	115
Η αντίληψη της φωνής.....	115
Διάκριση φωνής και ομιλίας.....	116
ΠΡΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΗΝ ΟΜΙΛΙΑ ΠΟΥ ΑΠΕΥΘΥΝΕΤΑΙ ΣΕ ΒΡΕΦΗ.....	117
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	117
Η ΓΝΩΣΗ ΤΟΥ ΒΡΕΦΟΥΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ.....	117
Ο Jean Piaget και η ανάπτυξη της μονιμότητας του αντικειμένου.....	117
Η εμφάνιση της αναζήτησης και το «σφάλμα Α και όχι Β».....	118
ΜΕΤΑΓΕΝΕΣΤΕΡΗ ΕΡΕΥΝΑ ΓΙΑ ΤΗ ΒΡΕΦΙΚΗ ΝΟΗΣΗ.....	118
Η τεχνική παραβίασης της προσδοκίας.....	118

Ερευνητικά δεδομένα για τη γνώση του αντικειμένου: Η «μελέτη της ανασυρόμενης γέφυρας» και άλλες μελέτες.....	119
Τα βρέφη επεξεργάζονται με λογικές διεργασίες τον αριθμό των αντικειμένων σε ένα γεγονός	120
Τα νεαρά βρέφη διακρίνουν διαφορετικούς αριθμούς στοιχείων	121
Τα νεαρά βρέφη μπορούν να μετρούν!.....	122
Σύνοψη	123
ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗΣ ΤΟΥ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟΥ	123
Η αποτυχία αναζήτησης δεν οφείλεται στην έλλειψη κινητικής ικανότητας	123
Αναζητώντας μια εξήγηση για το «σφάλμα Α και όχι Β»	124
Επίμονη επανάληψη απόκρισης;.....	124
Περιορισμοί μνήμης;.....	124
Η προσοχή	125
Ανωριμότητα μετωπιαίου φλοιού	125
Μετατροπή της γνώσης σε δράση	126
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	127
Πρώιμη γνώση	127
Η πρώιμη γνώση δεν καθοδηγεί τη δράση.....	127
Αναδιαμόρφωση της θεώρησης του Piaget	127
ΣΗΜΕΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗΣ	128
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΑΝΑΓΝΩΣΗ	128
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ	214

6. Συναισθηματική ανάπτυξη και σχέσεις δεσμού..... 131

ΒΑΣΙΚΟΙ ΟΡΟΙ	131
ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	132
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	132
ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	133
Εκδήλωση και αναγνώριση συγκινησιακών εκφράσεων.....	133
Είναι οι συγκινησιακές εκφράσεις έμφυτες;.....	133
Διαπολιτισμικά δεδομένα	133
Η έκφραση της συγκίνησης στη βρεφική ηλικία	134
Διάκριση των εκφράσεων του προσώπου από τα βρέφη	135
Μπορούν τα νεαρά βρέφη να κατανοήσουν τα συναισθήματα των άλλων;.....	135
Κοινωνική αναφορά.....	136
Κατανόηση των συναισθημάτων.....	136
Δοκιμασίες αξιολόγησης της κατανόησης του συναισθήματος	137
Παράγοντες που σχετίζονται με την κατανόηση του συναισθήματος	139
Ρύθμιση των συγκινήσεων.....	141
ΣΧΕΣΕΙΣ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΟΥ ΔΕΣΜΟΥ	142
Η θεωρία σύναψης δεσμού του Bowlby.....	142
Η σύναψη δεσμού ως έμφυτη ορμή.....	142
Οι φάσεις σύναψης συναισθηματικού δεσμού	143
Η Mary Ainsworth και η «συνθήκη του Ξένου».....	143
Διαφορετικοί τύποι συναισθηματικού δεσμού.....	144
Παράγοντες που προβλέπουν την ασφάλεια του συναισθηματικού δεσμού.....	146
Εσωτερικά μοντέλα εργασίας και Συνέντευξη Δεσμού Ενηλίκων	147
Κατηγορίες συναισθηματικού δεσμού στους ενήλικες.....	147
Αξιολόγηση των εσωτερικών μοντέλων εργασίας στα παιδιά	148
Γονική ταξινόμηση με βάση τη Συνέντευξη Δεσμού Ενηλίκων και δεσμός γονέα-βρέφους.....	148
Διαχρονική σταθερότητα στην ασφάλεια συναισθηματικού δεσμού.....	149
ΣΥΓΚΙΝΗΣΙΑΚΗ ΕΠΑΡΚΕΙΑ ΣΤΗ ΒΡΕΦΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ	149
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	149
ΣΗΜΕΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗΣ	150
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΑΝΑΓΝΩΣΗ	150
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ	151

7. Πρώιμες κοινωνικές αλληλεπιδράσεις με ανθρώπους και αντικείμενα ..153

ΒΑΣΙΚΟΙ ΟΡΟΙ	153
ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	154
ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ	154
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	155
ΠΡΩΤΗ ΕΠΑΦΗ ΜΕ ΤΟΥΣ ΑΛΛΟΥΣ: Η ΒΙΟΛΟΓΙΑ ΕΙΝΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΕΝΗ	155
En αρχή ην ο ρυθμός: Συγχρονία ή συντονισμός;	157
Μίμηση ήδη από τη γέννηση ή συνοδές χειρονομίες;	158
Η ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΑΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΕΝΗΛΙΚΑ ΚΑΙ ΒΡΕΦΟΥΣ ΓΙΝΕΤΑΙ ΑΜΟΙΒΑΙΑ	160
Οι πρώτες προθέσεις είναι δανεισμένες	161
Ο ΜΑΓΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ ΤΡΙΑ: ΠΡΩΙΜΕΣ ΤΡΙΑΔΙΚΕΣ ΑΛΛΗΛΟΔΡΑΣΕΙΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΑΛΛΟΥΣ ΚΑΙ ΤΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΡΧΗ;	163
ΠΡΩΡΑ ΒΡΕΦΗ, ΘΕΡΜΟΚΟΙΤΙΔΑ ΚΑΙ Η ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΤΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ ΚΑΓΚΟΥΡΟ.....	165
ΧΕΙΡΟΝΟΜΙΕΣ ΓΙΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΜΕ ΤΟΥΣ ΑΛΛΟΥΣ.....	166
Προέλευση χειρονομιών. Τι προηγείται; Το βρέφος κάνει χειρονομίες στον εαυτό του ή είναι ο ενήλικας που τις προωθεί;.....	168
Οι χειρονομίες που χρησιμοποιούν οι ενήλικες: απόσταση μεταξύ χειρονομίας (σήματος) και αντικειμένου (σηματονομένου).....	172
Περισσότερες ιδέες για τις χειρονομίες σε παιδιά με αυτισμό	174
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ ΜΟΝΙΜΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΕΣ-ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ.....	174
Τα αυτιστικά παιδιά χρησιμοποιούν καθημερινά αντικείμενα σύμφωνα με τη λειτουργία τους;	178
ΣΥΜΒΟΛΙΚΕΣ ΧΡΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ	179
ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	180
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	181
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΑΝΑΓΝΩΣΗ.....	182
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	182

8. Η ανάπτυξη του εαυτού και του φύλου 185

ΒΑΣΙΚΟΙ ΟΡΟΙ	185
ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	186
ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ	186
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	187
ΥΠΑΡΞΙΑΚΟΣ ΕΑΥΤΟΣ.....	187
Η ανάπτυξη της αυτενέργειας	187
Γνωσιακές αποκρίσεις στον εξωτερικό κόσμο	187
Τα βρέφη γεννιούνται για να είναι ευκοινωνήτα.....	188
Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΕΠΙΓΝΩΣΗΣ ΤΟΥ ΕΑΥΤΟΥ.....	189
Η δοκιμασία με το κόκκινο σημάδι στο πρόσωπο.....	190
Η εξήγηση της ανάπτυξης της αυτεπίγνωσης.....	191
Εγώ είμαι εγώ, και εσύ είσαι εσύ, και εγώ δεν είμαι εσύ	191
Εγώ είμαι εγώ και είσαι εσύ, και είμαι σαν εσένα σε ορισμένα πράγματα, αλλά δεν είμαι σαν κι εσένα σε άλλα πράγματα...191	
Σύγκριση με τους άλλους	191
Εγώ είμαι εγώ, και παρόλο που δεν είμαι εσύ, μπορώ να φανταστώ πώς είναι να είσαι εσύ	192
Τώρα εγώ είμαι εγώ, θα είμαι πάντα εγώ;.....	192
ΕΓΩ ΕΙΜΑΙ ΕΓΩ, ΑΛΛΑ ΑΞΙΖΩ; Η ΜΕΛΕΤΗ ΤΗΣ ΑΥΤΟΕΚΤΙΜΗΣΗΣ - ΟΡΙΣΜΟΣ, ΜΕΤΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ....	193
Διάκριση μεταξύ αυτοεκτίμησης και αυτοαποτελεσματικότητας.....	194
Η άποψη του Alfred Adler	195
Τα Οκτώ Στάδια του Ανθρώπου κατά Erikson.....	195
Ερωτηματολόγιο Καταγραφής της Αυτοεκτίμησης.....	195
Η ΔΥΝΑΜΗ ΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ	197
Η θεωρία της απόδοσης αιτιών	198
Αυτό είναι το σώμα μου: Η ανάπτυξη μιας αίσθησης της εικόνας του σώματος	198
Τα μέρη του σώματος και το σώμα ως όλον	198
Το στάδιο του ανθρώπου-«γυρίνου» στις ζωγραφιές των παιδιών	199
Τα παιδιά ζωγραφίζουν τον εαυτό τους;.....	200
Η εικόνα του μεγέθους του σώματος	200

ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΤΗΣ ΕΛΚΥΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ.....	202
Πρώιμες κοινωνικές σχέσεις.....	203
Μίμηση προτύπων και κοινωνική σύγκριση.....	203
Ανακατασκευή του σώματος και της εικόνας του.....	204
ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΦΥΛΟΥ.....	205
Αξιολόγηση της φροϋδικής θεωρίας.....	205
Αγόρια και κορίτσια και αποχρώσεις του φύλου.....	206
Δυσφορία του φύλου.....	207
Το αγόρι που ανατράφηκε σαν κορίτσι.....	207
Επιβράβευση των συμβατών με το φύλο συμπεριφορών.....	208
Γνωσιακά στοιχεία της ταυτότητας φύλου.....	209
Κατασκευή της ταυτότητας φύλου.....	210
Ο ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΟΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΚΟΣ ΕΑΥΤΟΣ.....	211
Ανάπτυξη της εθνικής ταυτότητας.....	211
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	212
ΣΗΜΕΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗΣ.....	213
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΑΝΑΓΝΩΣΗ.....	213
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	214

Μέρος III • Παιδική ηλικία

9. Γνωσιακή ανάπτυξη 218

ΒΑΣΙΚΟΙ ΟΡΟΙ.....	218
ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.....	219
ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ.....	219
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	219
Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΓΝΩΣΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ PIAGET.....	220
Υποκείμενες δομές και διεργασίες.....	220
Σχήματα.....	220
Διεργασίες: οργάνωση και προσαρμογή.....	220
Τα τέσσερα στάδια της γνωσιακής ανάπτυξης.....	221
Το αισθησιοκινητικό στάδιο: από τη γέννηση έως 2 ετών.....	221
Το προλειτουργικό στάδιο: 2 έως 7 ετών.....	223
Εγωκεντρισμός.....	224
Υποστάδιο διαισθητικής σκέψης: 4 έως 7 ετών.....	226
Το στάδιο συγκεκριμένων λειτουργιών: 7-11 ετών ²³⁴	
Συνολική αξιολόγηση της θεωρίας του Piaget.....	235
Η ΝΕΟ-ΠΙΑΖΕΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ CASE.....	236
Η ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΕΠΙΚΑΛΥΠΤΟΜΕΝΩΝ ΚΥΜΑΤΩΝ ΤΟΥ SIEGLER.....	236
Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΟΥ VYGOTSKY.....	238
Συνολική αξιολόγηση της θεωρίας του Vygotsky.....	239
ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΒΑΣΙΚΗΣ ΓΝΩΣΗΣ.....	239
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	241
ΣΗΜΕΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗΣ.....	242
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΑΝΑΓΝΩΣΗ.....	242
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	242

10. Η ανάπτυξη της γλώσσας..... 245

ΒΑΣΙΚΟΙ ΟΡΟΙ.....	245
ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.....	246
ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ.....	246
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	246
ΤΙ ΕΙΝΑΙ Η ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΓΛΩΣΣΑ;.....	247
Ένα σύστημα επικοινωνίας.....	247
Ένα συμβολικό σύστημα.....	247

Ενα σύστημα που διέπεται από κανόνες.....	248
Η γλώσσα είναι παραγωγική.....	248
Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ.....	248
Εναλλαγή σειράς.....	248
Αλληλεπιδράσεις μητέρας-βρέφους	249
Μίμηση.....	249
Λήψη πρωτοβουλίας για εκκίνηση αλληλεπιδράσεων	250
Διατήρηση συνομιλίας	251
Αποκατάσταση προβληματικών συνομιλιών.....	251
Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΦΩΝΟΛΟΓΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	252
Η αντίληψη της ομιλίας	252
Τμηματοποίηση ομιλίας.....	252
Κατηγορική αντίληψη των ήχων ομιλίας.....	253
Τα βρέφη διακρίνουν μεταξύ των φωνημάτων.....	253
Πώς τα βρέφη γίνονται φυσικοί ακροατές.....	254
Παραγωγή ομιλίας.....	254
Αναπλαστικές φωνοποιήσεις (γέννηση - 2 μηνών).....	254
Ψέλλισμα και γέλιο (2-4 μηνών).....	255
Βάβισμα και φωνητικό παιχνίδι (4-6 μηνών).....	255
Κανονικό βάβισμα (6-10 μηνών).....	255
Διαμορφωμένο βάβισμα με επιτονισμό (10 μηνών και άνω)	256
Η ανάπτυξη της άρθρωσης	256
Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ	257
Η μονολεκτική περίοδος	257
Τι περιλαμβάνει μια λέξη;.....	257
Η διλεκτική περίοδος.....	258
Η σειρά των λέξεων.....	258
Μεταγενέστερη συντακτική ανάπτυξη	259
Δείγμα ομιλίας 1.....	259
Δείγμα ομιλίας 2	259
Η σημασία των σφαλμάτων υπερκανονικοποίησης και των δημιουργικών γενικεύσεων	260
Πληθυντικός αριθμός.....	260
Αόριστος χρόνος.....	260
Δημιουργικές υπεργενικεύσεις.....	260
Πώς εξηγείται η συντακτική ανάπτυξη;	261
Εμφυτη γνώση;.....	261
Διορθώνουν οι γονείς τη γλώσσα του παιδιού;.....	261
Το γλωσσικό εισερχόμενο στο παιδί.....	262
Η ΚΑΤΑΚΤΗΣΗ ΤΗΣ ΣΗΜΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ	263
Εικασία της σημασίας μιας λέξης.....	263
Η πολυπλοκότητα του έργου	264
Είναι η δυνατότητα των παιδιών για κατάκτηση του νοήματος μιας λέξης περιορισμένη;.....	264
Η σπουδαιότητα των σημασιολογικών σχέσεων.....	265
Σημασιολογικές διαστάσεις	265
Η αλληλεπίδραση γλωσσικής και γνωσιακής ανάπτυξης.....	265
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	266
ΣΗΜΕΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗΣ.....	267
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΑΝΑΓΝΩΣΗ.....	267
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	267

11. Η απόκτηση μιας θεωρίας του νου 273

ΒΑΣΙΚΟΙ ΟΡΟΙ	273
ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	274
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	274
Πρώιμη εναρμόνιση με τον νου των άλλων.....	274
Επικέντρωση στις ψευδείς πεποιθήσεις: Δοκιμασία απροσδόκητης μετατόπισης.....	275
Πότε αρχίζουν τα παιδιά να κατανοούν ότι οι άλλοι έχουν πεποιθήσεις;.....	276

Μπορούν να αποκτήσουν τα παιδιά μια θεωρία του νου;.....	277
Δοκιμασία του παραπλανητικού κουτιού.....	277
ΥΠΑΡΧΕΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ ΣΤΑΔΙΟ;.....	278
Αρχίζουν τα παιδιά ξαφνικά να κάνουν σωστές κρίσεις για την ψευδή πεποίθηση;.....	278
ΕΝΔΕΙΞΕΙΣ ΓΝΩΣΙΑΚΗΣ ΕΠΑΡΚΕΙΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΒΡΕΦΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ: ΜΠΟΡΟΥΝ ΤΑ ΒΡΕΦΗ ΝΑ ΚΑΤΑΝΟΗΣΟΥΝ ΤΗΝ ΨΕΥΔΗ ΠΕΠΟΙΘΗΣΗ;.....	280
Η ΔΥΣΚΟΛΙΑ ΤΩΝ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΜΕ ΤΙΣ ΨΕΥΔΕΙΣ ΠΕΠΟΙΘΗΣΕΙΣ.....	281
ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	282
Φύση έναντι ανατροφής.....	282
Είμαστε εφοδιασμένοι με μία μονάδα επεξεργασίας στον εγκέφαλο που εξειδικεύεται στην κατανόηση του νου των άλλων;.....	283
Ο ρόλος της οικογένειας: αδέρφια.....	284
Ο ρόλος της οικογένειας: ενήλικες.....	285
Τα χαρακτηριστικά του παιδιού.....	286
ΑΥΤΙΣΜΟΣ.....	286
Ελλειψη φαντασίας.....	286
Κοινωνικοποίηση και επικοινωνία.....	287
Αιτίες του αυτισμού.....	287
Αποτυχία στην κατανόηση του νου.....	287
ΠΟΙΟΣ ΕΙΝΑΙ Ο ΣΚΟΠΟΣ ΜΙΑΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΟΥ ΝΟΥ;.....	288
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	289
ΣΗΜΕΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗΣ.....	289
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΑΝΑΓΝΩΣΗ.....	290
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	290

12. Ανάγνωση και μαθηματικά στην αναπτυξιακή ψυχολογία.....291

ΒΑΣΙΚΟΙ ΟΡΟΙ.....	291
ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.....	292
ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ.....	292
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	293
ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΚΑΙ ΓΡΑΦΗ.....	294
Η δυσκολία της αλφαβητικής γραφής.....	294
Φωνηματική επίγνωση και εκμάθηση ανάγνωσης.....	295
Ρίμα και ομοιοκαταληξία.....	296
Σύνοψη.....	297
ΕΞΑΡΤΩΜΕΝΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ ΣΥΛΛΑΒΙΣΜΟΥ.....	297
Επινοημένος συλλαβισμός.....	297
Το ασυνεχές δίγραμμα (ή το άηχο «e»).....	298
Μορφηματικοί κανόνες συλλαβισμού: Η περίπτωση των αγγλικών.....	299
Μορφηματικοί κανόνες συλλαβισμού στα ελληνικά και τα γαλλικά.....	300
Οι μορφηματικοί κανόνες συλλαβισμού είναι δύσκολοι.....	300
Τρία βήματα για την εκμάθηση των μορφηματικών κανόνων συλλαβισμού.....	302
Σύνοψη.....	302
ΑΡΙΘΜΟΣ ΚΑΙ ΜΕΤΡΗΣΗ.....	303
Λογική και αριθμοί.....	303
Διαφορετικά συστήματα μέτρησης.....	304
Η γνώση των βρεφών για τους αριθμούς.....	304
Η γνώση των βρεφών για την πρόσθεση και την αφαίρεση: η έρευνα της Wynn.....	305
Κριτική του πειραματικού έργου της Wynn.....	306
Πρώτα οι αρχές και μετά οι δεξιότητες.....	306
Βαθμιαία κατάκτηση της κατανόησης του αριθμού: η υπόθεση εξατομίκευσης στη θεωρία της Carey.....	307
Αυτοδύναμη ανέλιξη.....	307
ΟΙ ΑΡΙΘΜΟΙ ΩΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟ ΕΡΓΑΛΕΙΟ.....	308
Το δεκαδικό σύστημα.....	308
Διαπολιτισμικές διαφορές στη δυσκολία του δεκαδικού συστήματος.....	309
ΛΟΓΙΚΗ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ ΤΟΥ ΑΡΙΘΜΟΥ.....	309
Λογική επεξεργασία και πληθικότητα.....	309

Τα νεαρά παιδιά μερικές φορές δεν αντιλαμβάνονται ότι ίδιος αριθμός= ίδια ποσότητα.....	310
Η σημασία της ένα προς ένα αντιστοιχίας	311
Συμπεράσματα για τις απαρχές της κατανόησης του αριθμού	311
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	312
ΣΗΜΕΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗΣ.....	312
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΑΝΑΓΝΩΣΗ.....	312
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	312

13. Η ανάπτυξη της μνήμης και οι μαρτυρίες αυτοπτών μαρτύρων 315

ΒΑΣΙΚΟΙ ΟΡΟΙ	315
ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	316
ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ	316
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	316
Η περίπτωση στο Bronx	316
Πόσο αξιόπιστες είναι οι αναφορές των παιδιών;	317
Η ανάπτυξη της μνήμης.....	317
Αναγνώριση και ανάκληση	317
Η διεργασία της μνήμης.....	318
Κωδικοποίηση	318
Αποθήκευση	319
Ανάκτηση	319
Σημσιολογική και επεισοδιακή μνήμη.....	320
Τέσσερις παράγοντες που επηρεάζουν την ανάπτυξη της μνήμης: γνώσεις, στρατηγικές, μεταμνήμη και πολιτισμός	320
Ανάπτυξη της γνώσης.....	321
Σενάρια	321
Γνωσιακή συμφωνία και αναντιστοιχία	321
Η μνήμη είναι εποικοδομητική.....	322
Η σχέση μεταξύ ηλικίας, σεναριογραφημένης γνώσης και ανάκλησης.....	322
Ανάπτυξη στρατηγικής.....	323
Πρακτική εξάσκηση μέσω επανάληψης.....	324
Οργάνωση.....	324
Σε βάθος επεξεργασία.....	324
Άλλοι μνημονικοί μηχανισμοί.....	325
Ανεπάρκεια χρήσης.....	325
Κατάλληλη στιγμή για τη χρήση μιας στρατηγικής.....	325
Ανάπτυξη της μεταμνήμης.....	326
Επίγνωση του τρόπου λειτουργίας της μνήμης	326
Παρακολούθηση της μνήμης	327
Η ανάπτυξη της μεταμνήμης	327
Η σχέση μεταμνήμης και απόδοσης της μνήμης	327
Πολιτισμικές διαφορές στη μνήμη.....	328
Ο διαχωρισμός μεταξύ ατομοκεντρικών και ομαδοκεντρικών πολιτισμών.....	328
Τι προκαλεί τις πολιτισμικές διαφορές;.....	328
Άλλοι παράγοντες που επηρεάζουν την απόδοση της μνήμης	329
Καταθέσεις παιδιών ως αυτοπτών μαρτύρων	330
Υποβολιμότητα	330
Οικολογική εγκυρότητα	330
Γνωσιακοί παράγοντες	332
Η δύναμη της μνήμης και υποβολιμότητα	332
Τα σενάρια μπορούν να παράγουν ψευδείς αναφορές.....	332
Η γνώση μπορεί να προκαλέσει αλλαγές ηλικίας στην υποβολιμότητα.....	332
Παρακολούθηση πηγής.....	333
Κοινωνικοί παράγοντες που οδηγούν σε ψευδείς αναφορές	333
Κατανόηση της γλώσσας που χρησιμοποιεί ο ερωτών	333
Κοινωνικές πιέσεις	334

Τα παιδιά ψεύδονται και εξαπατούν;	335
Η σχέση μεταξύ θεωρίας του νου και υποβολιμότητας	335
Η αλληλεπίδραση γνωσιακών και κοινωνικών παραγόντων	336
Είναι η υποβολιμότητα ένα χαρακτηριστικό της προσωπικότητας;	337
Τα ευπειθή παιδιά επηρεάζονται πάντα από διεργασίες υποβολής;.....	337
Εξαρτάται η υποβολιμότητα από την κατάσταση;.....	337
Πόσο καλά μπορούμε να μετρήσουμε την υποβολιμότητα;	338
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	338
Εναλλακτικές προτάσεις για το μοντέλο κωδικοποίηση-αποθήκευση-ανάκτηση της μνήμης	338
Ατομικές διαφορές στην υποβολιμότητα.....	338
Οικολογική εγκυρότητα	339
ΣΗΜΕΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗΣ.....	339
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΑΝΑΓΝΩΣΗ.....	339
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	339

14. Παιχνίδι και απαρχές των σχέσεων με συνομηλίκους.....343

ΒΑΣΙΚΟΙ ΟΡΟΙ	343
ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	344
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 14 ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ.....	344
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	345
ΠΡΩΪΜΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕ ΣΥΝΟΜΗΛΙΚΟΥΣ	345
ΟΙ ΑΠΑΡΧΕΣ ΤΟΥ ΠΑΙΧΝΙΔΙΟΥ	345
Αισθησιοκινητικό παιχνίδι	346
Παιχνίδι προσποίησης	346
Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ	347
Είναι σημαντικά τα αδέρφια;	348
Αδερφικές σχέσεις και ανάπτυξη της κοινωνικής κατανόησης.....	349
Ο ρόλος των αδελφιών στην κοινωνική και γνωσιακή ανάπτυξη	349
Μοναχοπαίδια	350
Κοινωνικό παιχνίδι	350
Ιεραρχία παιχνιδιού	351
Παιχνίδι προσποίησης και φιλία	352
Φανταστικοί σύντροφοι	353
Παιχνίδι φυσικής δραστηριότητας.....	353
Παιχνίδι ελεύθερης πάλης.....	353
ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΟΥ ΠΑΙΧΝΙΔΙΟΥ	354
Είναι σημαντικό το κοινωνικοδραματικό παιχνίδι;	355
Διδασκαλία παιχνιδιού	355
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΘΕΣΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΟΜΕΤΡΙΑ: Η ΜΕΤΡΗΣΗ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΣΤΙΣ ΟΜΑΔΕΣ ΣΥΝΟΜΗΛΙΚΩΝ.....	356
Συνέπειες της κοινωνιομετρικής θέσης	358
Μοντέλο επεξεργασίας κοινωνικών δεξιοτήτων	359
Διάφορες απόψεις για τη δυσπροσαρμοστικότητα και την επιθετικότητα των συνομηλίκων.....	359
Διαφυγή από τη θέση απόρριψης	359
ΦΙΛΙΑ	359
Τι το ιδιαίτερο έχουν οι φίλοι;.....	360
Οι συνέπειες της φιλίας στη μεταγενέστερη ευημερία.....	361
ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΦΥΛΟΥ ΣΤΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ	362
Εξηγήσεις των διαφορών φύλου.....	362
Πεποιθήσεις με βάση το φύλο	363
ΕΘΝΟΤΗΤΑ.....	363
Παιδιά-μετανάστες.....	364
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	365
ΣΗΜΕΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗΣ.....	365
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΑΝΑΓΝΩΣΗ.....	366
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	366

15. Προκοινωνικές τάσεις, αντικοινωνική συμπεριφορά και ηθική ανάπτυξη στην παιδική ηλικία	369
ΒΑΣΙΚΟΙ ΟΡΟΙ	369
ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	370
ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ	370
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	370
ΤΙ ΣΗΜΑΙΝΟΥΝ ΟΙ ΟΡΟΙ ΠΡΟΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ;	371
Συνέχεια και μετασχηματισμός	372
Βρίσκονται οι προκοινωνικοί και αντικοινωνικοί πόλοι στην ίδια διάσταση;	373
Προκαταρκτική παρουσίαση της επισκόπησης των ερευνών	374
Η αναπτυξιακή τροχιά της προκοινωνικής και της αντικοινωνικής συμπεριφοράς και σκέψης	374
Νήπια	374
Χαρακτηριστικά προσωπικότητας στην κοινωνική συμπεριφορά	374
Χαρακτηριστικά προσωπικότητας και αντικοινωνική συμπεριφορά	375
Χαρακτηριστικά προσωπικότητας και προκοινωνική συμπεριφορά	377
Ακραία αντικοινωνική συμπεριφορά και ρήγματα στο συνεχές της ανάπτυξης	377
Μέση παιδική ηλικία	378
Συλλογισμός και κρίση	378
Ηλικία και στάδιο	380
Κρίση και πράξη	380
Περιεκτικότητα των ηθικών σταδίων	381
Διαχωρισμός μεταξύ ηθικών και μη ηθικών πεδίων	382
Καθολικότητα	382
Ανάπτυξη ηθικής κρίσης και προσωπικότητα	383
Σύνοψη	383
ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΠΡΟΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	383
ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΜΕΣΑ ΣΤΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ	383
Γονείς	383
Γονείς και προσωπικότητα	384
Γονείς και ηθική κρίση	384
Συνομήλικοι	384
Συνομήλικοι και αντικοινωνική συμπεριφορά	384
Συνομήλικοι και ηθική κρίση	385
ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	386
Πολιτισμική διακύμανση	386
Μέσα ενημέρωσης και ανάπτυξη	386
Πολιτισμός και ταυτότητα	387
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	388
ΣΗΜΕΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗΣ	388
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΑΝΑΓΝΩΣΗ	389
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ	389

Μέρος IV • Εφηβική Ηλικία

16. Γνωσιακή ανάπτυξη στην εφηβεία	392
ΒΑΣΙΚΟΙ ΟΡΟΙ	392
ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	393
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	393
ΑΝΤΙΛΗΨΗ ΚΑΙ ΠΡΟΣΟΧΗ	394
Αντίληψη	394
Επιλεκτική προσοχή	394
ΤΑΧΥΤΗΤΑ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑΣ	395
ΜΝΗΜΗ	396
Βραχύχρονη μνήμη	397
Μακρόχρονη μνήμη	398

Στρατηγικές μνήμης.....	398
ΝΟΗΜΟΣΥΝΗ	399
Ταχεία ανάπτυξη	399
Σταθερότητα ανάπτυξης.....	400
Ρέουσα και αποκρυσταλλωμένη νοημοσύνη	401
Οφέλη διαγενεακού νοητικού πηλίκου: είμαστε πιο έξυπνοι τώρα!	402
ΛΟΓΙΚΗ ΣΚΕΨΗ.....	402
Παραγωγική και επαγωγική σκέψη	403
Καθολικοί και ειδικοί ποσοτικοποιητές.....	403
Παραγωγική σκέψη.....	404
Αναλογική σκέψη	404
ΤΥΠΙΚΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ ΣΚΕΨΗ.....	405
Αφαιρετική σκέψη	405
Σφαίρες πιθανοτήτων	406
Ο έφηβος ως μαθητευόμενος επιστήμονας	406
Επιστημονικά προβλήματα.....	407
Το πρόβλημα της ζυγαριάς.....	407
Ο ρόλος της εμπειρίας.....	408
Διαγενεακά οφέλη	408
ΠΕΡΑ ΑΠΟ ΤΗ ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΠΙΑΓΕΤ.....	409
Οι έφηβοι ως λύτες προβλημάτων βάσει κανόνων.....	409
Οι έφηβοι ως διαισθητικοί επιστήμονες.....	411
Τρία κοινά ελαττώματα στη χρήση θεωριών από παιδιά και εφήβους.....	412
Γενικά χαρακτηριστικά της εφηβικής σκέψης.....	413
ΣΗΜΕΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗΣ.....	414
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	414
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΑΝΑΓΝΩΣΗ.....	414
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	414

17. Κοινωνική ανάπτυξη..... 417

ΒΑΣΙΚΟΙ ΟΡΟΙ	417
ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	418
ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ	418
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	419
ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ.....	419
G. STANLEY HALL: Η ΕΦΗΒΕΙΑ ΩΣ ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΘΥΕΛΛΑΣ ΚΑΙ ΣΤΡΕΣ.....	420
Η εφηβεία ως δεύτερη γέννηση.....	420
Κριτική της προσέγγισης του Hall.....	420
ΤΟ ΕΦΗΒΙΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ: KURT LEWIN	421
Η θεωρία του πεδίου και η έννοια του ζωτικού χώρου	421
Η ανάπτυξη του ζωτικού χώρου	421
Πρότυπα κατανομής χρόνου.....	422
Διαφορές φύλου στην κατανομή του χρόνου	423
Διαφορές φυλής στην κατανομή του χρόνου.....	423
Γεωγραφικές διαφορές στην κατανομή του χρόνου.....	424
ΗΒΗ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ: ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ ANNA FREUD.....	425
Το εγώ, οι μηχανισμοί άμυνας και οι δυνάμεις της γενετήσιας ορμής (libido)	425
Ο ρόλος της ηβικής ανάπτυξης	426
Ο χρόνος εμφάνισης της ήβης	426
Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ Η ΕΦΗΒΕΙΑ: ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ PETER BLOS	427
Ανεξαρτησία και διατήρηση γονικών δεσμών.....	427
Απόκτηση αυτονομίας.....	428
Τα αποτελέσματα του μοντέλου γονικότητας	428
Διαφορετικά μοντέλα γονικότητας.....	428
Γιατί η εξουσιαστική γονικότητα λειτουργεί τόσο καλά;.....	430
Σχέσεις με συνομηλίκους: οι ιδέες του Harry Stack Sullivan.....	431
Οι διαπροσωπικές ανάγκες παρακινούν την ψυχολογική ανάπτυξη	431

Υποπερίοδοι της εφηβείας	431
Ερευνα που υποστηρίζει την προσέγγιση του Sullivan	432
Ο ρόλος της ομάδας συνομηλίκων.....	433
Η επιρροή των συνομηλίκων στην επικίνδυνη για την υγεία συμπεριφορά	433
Σχέσεις συνομηλίκων και μέσα κοινωνικής δικτύωσης.....	433
Ρομαντικές σχέσεις	434
Το μοντέλο του Brown για την ανάπτυξη των ρομαντικών σχέσεων	435
Το μοντέλο των Connolly και Goldberg για τη ρομαντική ανάπτυξη	436
Ο ERIK ERIKSON ΚΑΙ Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΕΦΗΒΕΙΑ.....	436
Η εφηβεία ως μετάβαση στην ενηλικίωση.....	437
Η διαμόρφωση της ταυτότητας και η έννοια του εαυτού.....	437
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	438
ΣΗΜΕΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗΣ.....	438
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΑΝΑΓΝΩΣΗ.....	439
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	439

Μέρος V • Πρακτικά Θέματα

18. Προτάσεις για την εκπαίδευση 442

ΒΑΣΙΚΟΙ ΟΡΟΙ	442
ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	443
ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ	443
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	443
ΠΑΙΔΟΚΕΝΤΡΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ	444
ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΑΣΗ, ΜΑΘΗΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	446
Αλληλεπίδραση με συνομηλίκους	446
Η εργασία σε ζευγάρια μπορεί να προάγει τις επιδόσεις των παιδιών στις δοκιμασίες του Piaget.....	447
Οι επιδράσεις των συνομηλίκων έχουν μεγάλη διάρκεια.....	448
Επιδράσεις συνομηλίκων σε μεγαλύτερα παιδιά: δοκιμασίες με τη χρήση υπολογιστή	449
Αποτελεσματικός συνδυασμός συνομηλίκων σε ζευγάρια	451
Τι είναι η αποτελεσματική διδασκαλία;.....	454
Η θεωρία του Vygotsky	454
Η ζώνη επικείμενης ανάπτυξης και η καθοδηγητική στήριξη	454
Τι είναι αυτό που κάνει αποτελεσματική την καθοδηγητική στήριξη;	455
Πώς μπορούν οι εκπαιδευτικοί να χρησιμοποιήσουν την καθοδηγητική στήριξη στην τάξη;	456
Είναι τα παιδιά αποτελεσματικοί δάσκαλοι;	457
Υπαινιγμοί / Προτάσεις για την εκπαιδευτική πρακτική και την αξιολόγηση.....	459
ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ, ΣΧΟΛΕΙΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ.....	460
ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΜΑΘΗΣΗΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ.....	460
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	463
ΣΗΜΕΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗΣ.....	463
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΑΝΑΓΝΩΣΗ.....	464
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	464

19. Επικινδυνότητα και ψυχική ανθεκτικότητα στην ανάπτυξη..... 467

ΒΑΣΙΚΟΙ ΟΡΟΙ	467
ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	468
ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ	468
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	468
ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ.....	469
ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΟΤΗΤΑΣ.....	470
Γονικό πένθος.....	471
Γονικός αποχωρισμός, διαζύγιο και διαγονικές συγκρούσεις.....	471
Κακοποίηση και κακομεταχείριση	471
Γονικές ψυχολογικές διαταραχές	472

Κοινωνικοοικονομικοί κίνδυνοι	473
Στρεσογόνα γεγονότα	474
Το κοινωνικό πλαίσιο των παιδιών.....	475
Κοινωνικοί μηχανισμοί.....	475
Καταστροφικά γεγονότα	476
ΜΕΤΡΗΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΟΤΗΤΑΣ	476
Συσσώρευση κινδύνου	476
Ιδιαιτερότητα κινδύνου.....	478
Ισοτελικότητα και πολυτελικότητα.....	479
Επίπεδα κινδύνου.....	480
ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ/ΕΥΠΑΘΕΙΑΣ.....	480
Προσωπικά χαρακτηριστικά	481
Χαρακτηριστικά οικογένειας	483
Εξωτερικά συστήματα υποστήριξης.....	485
ΘΕΩΡΗΤΙΚΑ ΜΟΝΤΕΛΑ ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗΣ ΑΝΘΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑΣ	486
Μοντέλα (αλληλο-) επίδρασης μεσολαβητικών παραγόντων	486
Μοντέλα κύριας επίδρασης	487
Μοντέλα επίδρασης μεσολαβητικού παράγοντα.....	487
Μοντέλα επίδρασης μεσολαβητικού παράγοντα έναντι μοντέλων κύριας επίδρασης	488
ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ: ΕΠΑΡΚΕΙΑ ΚΑΙ ΔΥΣΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ.....	488
Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΨΥΧΙΚΗ ΑΝΘΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΟΝ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟ	
ΕΠΙΤΥΧΗΜΕΝΩΝ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΩΝ	489
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	490
ΣΗΜΕΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗΣ.....	491
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΑΝΑΓΝΩΣΗ.....	491
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	491

20. Κοινωνικά προβλήματα στο σχολείο.....495

ΒΑΣΙΚΟΙ ΟΡΟΙ	495
ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ	496
ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ	496
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	497
ΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	497
Κοινωνικές πιέσεις στην τάξη.....	497
Η πίεση συνομηλίκων αποδίδει, ή όχι!.....	498
ΘΥΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ.....	499
Τι εννοούμε με τον όρο «εκφοβισμό»;.....	499
Πώς θα ενημερωθούμε για τον εκφοβισμό;	500
Μεγάθη κρουσμάτων εκφοβισμού	500
Τύποι εκφοβισμού.....	500
Κυβερνοεκφοβισμός	501
Κυβερνοεκφοβισμός: πανταχού παρόν	501
Ρόλοι στον εκφοβισμό.....	501
Ορισμένα δομικά χαρακτηριστικά του εκφοβισμού	501
Αποτελέσματα εκφοβισμού	502
Αίτια εκφοβισμού.....	502
Γονική κακομεταχείριση και κακοποίηση	503
Παράγοντες επικινδυνότητας για τη θυματοποίηση	503
ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΙΩΣΗ ΤΟΥ ΕΚΦΟΒΙΣΜΟΥ	503
Πολιτική «όλου του σχολείου»	503
Πρόγραμμα σπουδών	504
Μέθοδοι και προγράμματα.....	504
Κοινωνικές και Συναισθηματικές Πτυχές Μάθησης (SEAL).....	504
Εκπαίδευση στην απόκτηση αυτοεπιβεβαίωσης	504
Συστήματα υποστήριξης συνομηλίκων.....	505
Αξιολόγηση συστημάτων υποστήριξης από συνομηλίκους	505
Εργασία στο προαύλιο	506

Στρατηγικές αντίδρασης.....	506
Αμεσες κυρώσεις.....	506
Επανορθωτική δικαιοσύνη.....	506
Συμβουλευτικές προσεγγίσεις.....	507
Σχολικές παρεμβάσεις μεγάλης κλίμακας.....	508
Εκστρατεία παρέμβασης στη Νορβηγία.....	508
Πρόγραμμα παρέμβασης στο Ηνωμένο Βασίλειο.....	508
Άλλες παρεμβάσεις ευρείας κλίμακας.....	508
ΣΧΟΛΙΚΗ ΑΡΝΗΣΗ.....	509
Αδικαιολόγητη απουσία ή σχολική άρνηση;.....	509
Συναισθηματικά και ψυχοσωματικά προβλήματα.....	510
Επικράτηση.....	510
Τύποι σχολικής άρνησης.....	510
Μια λειτουργική προσέγγιση για την κατανόηση της σχολικής άρνησης.....	511
Αξιολόγηση.....	512
Παρέμβαση.....	513
Συστηματική απευαισθητοποίηση και θετική νοερή απεικόνιση.....	513
Γνωσιακή-συμπεριφορική θεραπεία (CBT).....	513
Επιλογή Θεραπείας.....	514
Τι μπορεί να κάνει το σχολείο;.....	514
Πρόγνωση.....	514
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	515
ΣΗΜΕΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗΣ.....	515
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΑΝΑΓΝΩΣΗ.....	515
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	516

21. Άτυπη ανάπτυξη.....519

ΒΑΣΙΚΟΙ ΟΡΟΙ.....	519
ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.....	520
ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ.....	520
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	520
ΤΙ ΕΙΝΑΙ Η ΑΤΥΠΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ;.....	522
ΓΙΑΤΙ ΜΕΛΕΤΑΤΑΙ Η ΑΤΥΠΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ;.....	524
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΣΤΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΗΣ ΑΤΥΠΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ.....	526
Ο ΑΝΤΙΚΤΥΠΟΣ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΑΝΑΚΑΛΥΨΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗΣ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ ΣΤΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΩΝ ΟΔΩΝ ΤΗΣ ΑΤΥΠΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ.....	526
Ο αντίκτυπος του Προγράμματος Ανθρώπινου Γονιδιώματος στη μελέτη της άτυπης ανάπτυξης.....	527
Πώς οι εξελίξεις στην απεικόνιση του εγκεφάλου συμβάλλουν στην κατανόηση των οδών στην άτυπη ανάπτυξη;.....	528
Χρήση της μεθοδολογίας παρακολούθησης των κινήσεων των ματιών σε μελέτες άτυπης ανάπτυξης.....	529
ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ ΤΗΣ ΑΤΥΠΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ.....	530
Σύνδρομο Williams.....	530
Το φάσμα του αυτισμού.....	532
Εξήγηση του αυτισμού.....	533
Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής/Υπερκινητικότητας (ΔΕΠΥ).....	535
ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΠΟΥΣΙΑΣ ΑΙΣΘΗΤΗΡΙΑΚΩΝ ΕΙΣΕΡΧΟΜΕΝΩΝ ΣΤΙΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΟΔΟΥΣ.....	536
Παιδιά με διπλή αισθητηριακή βλάβη.....	539
ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΠΙΚΙΝΔΥΝΟΤΗΤΑΣ: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗΣ ΔΙΑΤΑΡΑΧΗΣ.....	540
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	542
ΣΗΜΕΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗΣ.....	542
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΑΝΑΓΝΩΣΗ.....	543
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	543
ΓΛΩΣΣΑΡΙ.....	545
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΟΝΟΜΑΤΩΝ.....	567
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΟΡΩΝ.....	573